

Chủ tịch Hồ Chí Minh bàn về phương pháp dạy học

Lương Anh Hùng

Nguyễn Huy Thông

Trường Đại học Mở - Địa chất

Chủ tịch Hồ Chí Minh - vị Lãnh tụ thiên tài của Đảng ta, nhân dân ta, người Anh hùng giải phóng dân tộc, nhà văn hoá lớn của nhân loại, đồng thời là nhà giáo dục kiệt xuất của thời đại chúng ta. Những tư tưởng về phương pháp dạy học của Người để lại cho chúng ta đến nay vẫn còn nguyên giá trị, vẫn sáng mãi tính khoa học và cách mạng sâu sắc. Những quan điểm đó vẫn mang tính thời sự cho tiến trình đổi mới của các trường học trong thời kỳ hội nhập và phát triển.

1. Mở đầu

Dạy học là một trong những hoạt động có ảnh hưởng sâu sắc đến sự hình thành, phát triển nhân cách của thế hệ trẻ và thông qua đó ảnh hưởng đến sự phát triển của xã hội, của đất nước trong tương lai. Vì vậy, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã luôn nhấn mạnh vai trò quan trọng của giáo viên trong sự nghiệp giáo dục - đào tạo. Người nói: “Nhiệm vụ giáo dục rất quan trọng và vẻ vang, vì không có thầy giáo thì không có giáo dục” (xem [1], tr99). Dạy học vừa là khoa học, vừa là nghệ thuật. Người thầy có tri thức nhưng để dạy tốt, đòi hỏi phải có phương pháp truyền thụ tốt. Bởi vậy, việc nghiên cứu tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh về phương pháp dạy học sẽ là điều kiện cần thiết để giúp chúng ta nhận thức đúng hơn, sâu hơn tư tưởng của Người về vấn đề này và từ đó vận dụng tư tưởng ấy vào thực tế dạy học.

2. Nội dung

Nội dung quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh về vấn đề phương pháp dạy học được thể hiện ở những khía cạnh sau:

Thứ nhất, phương pháp dạy học phải phù hợp với đối tượng. Tùy từng điều kiện hoàn cảnh cụ thể, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sử dụng nhiều hình thức, phương pháp dạy học khác nhau phù hợp với đặc điểm tâm lý, khả năng nhận thức, điều kiện của từng loại đối tượng. Đối với tuổi mẫu giáo, Người căn dặn: Làm mẫu giáo tức là thay mẹ dạy trẻ... các cháu nhỏ hay quấy, phải bền bỉ, chịu khó mới nuôi dạy được các cháu (xem [1], tr272).

Đối với lứa tuổi thiếu nhi, là lứa tuổi hiếu động, sức tập trung chú ý chưa cao, nên Người căn dặn: “Trong lúc học cũng cần làm cho chúng vui, trong lúc vui cũng cần làm cho chúng học.

Ở trong nhà, trong trường, trong xã hội chúng đều

vui, đều học” (xem [1], tr77), đặc biệt “cách dạy phải nhẹ nhàng và vui vẻ, chớ gò ép thiếu nhi vào khuôn khổ của người lớn. Phải đặc biệt chú ý giữ gìn sức khỏe của các cháu” (xem [1], tr91). Đối với những người đã biết chữ nhưng ngại học thêm thì Người dạy một cách nhẹ nhàng, tự nhiên không gò bó.

Thứ hai, phương pháp dạy học phải tinh giản. Việc cung cấp kiến thức cho học trò trong bài giảng của Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn thật súc tích, ngắn gọn, ít từ nhiều ý, đủ cả nghĩa đen, nghĩa bóng, nghĩa hẹp, nghĩa rộng cùng với những ví dụ cụ thể, liên hệ chặt chẽ, gắn gũi với thực tế địa phương, dân tộc. Do vậy, ý nào, nghĩa nào trong bài học cũng không chỉ rõ ràng, cô đọng, vừa đủ cho học trò dễ hiểu, dễ nhớ mà còn dễ vận dụng. Nói về công tác huấn luyện và học tập, Chủ tịch Hồ Chí Minh thường nhấn mạnh đến phương pháp dạy học là: “Việc cốt yếu là phải làm cho người học hiểu thấu vấn đề” (xem [1], tr69). Nhưng để hiểu thấu có nhiều cách dạy: “Có cách dạy thật tỉ mỉ, nhưng dạy theo cách đó phải tốn nhiều thời giờ. Trái lại, cũng có cách dạy bao quát mà vẫn làm cho người học hiểu thấu được. Ví dụ: muốn dạy cho người ta biết con voi là thế nào thì có thể nói tỉ mỉ bộ xương của nó ra sao, nó có mấy cái răng, nó sống thế nào, sống được mấy năm, v.v. Nhưng nếu chưa thể dạy kỹ như thế được thì cũng có thể nói cho người ta biết bao quát hình thù con voi như: mình nó to bằng ba bốn con trâu, nó có cái chân lớn như cột nhà, hai tai to như hai cái quạt, một cái vòi và hai cái ngà ở đầu, v.v. Như thế, người học không thể lầm con voi với con tôm, con mèo hay con bò được” (xem [1], tr69). Như vậy, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, khi dạy phải chọn những vấn đề cơ bản nhất, cốt yếu nhất mà người học không thể quên, không thể nhầm lẫn với cái khác và khi cần phải vận dụng được vào thực tế. Người nhắc nhở: Bài giảng phải chuẩn bị cho tốt và cần chọn những bài thích hợp với học sinh; tài liệu phải lựa chọn, xếp đặt lại, vì trình

độ người học không đều nhau, cần có tài liệu thích hợp với từng hạng. Tài liệu không thích hợp thì học không có ích lợi gì” (xem [1], tr71). Người cũng khuyên phải biết “quý hồ tinh, bất quý hồ đa” trong việc mở các lớp đào tạo cán bộ, “vì mở nhiều lớp nên thiếu người giảng. Thiếu người giảng thì học viên đâm chán nản. Thiếu người giảng thì phải đi “bắt phu”, vì thế người đến giảng khi nào cũng hấp tấp, lướt qua lớp này một chút, lớp khác một chút “như chuồn chuồn đập nước”, dạy không được chu đáo. Thiếu người giảng thì thường khi lại phải “bịt lỗ”, người “bịt lỗ” năng lực kém, nói sai, có hại cho học sinh. Rốt cuộc chỉ tốn gạo mà học thì học tấp nhoang. Vậy phải làm thế nào? Phải hợp lý hóa, nghĩa là: Mở lớp nào cho ra lớp ấy, lựa chọn người dạy và người đến học cho cẩn thận, đừng mở lớp lung tung” (xem [1], tr76). Trong giảng dạy văn hóa hay huấn luyện chính trị.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chú ý đưa người học đi từ những kinh nghiệm, khái niệm thấp để dần dần nâng lên mức cao hơn. Người luôn chú trọng vốn hiểu biết, vốn kinh nghiệm và từ đó nâng dần lên thành những nhận định khái quát.

Thứ ba, phương pháp dạy học phải gắn lý luận với thực tiễn. Đây là vấn đề cốt lõi của cách dạy và học trong nguyên tắc giáo dục Hồ Chí Minh. Cách dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh không “hối tặc bất đạt”, không nhồi nhét kiến thức mà dạy đến đâu chắc đến đó, học đến đâu hiểu sâu đến đấy, nhằm làm cho học trò vận dụng được lý luận vào thực tiễn sôi động, đa dạng luôn biến đổi. Người căn dặn: “Các thầy giáo, cô giáo phải tìm cách dạy. Dạy cái gì, dạy thế nào để học trò hiểu chóng, nhớ lâu, tiến bộ nhanh. Dạy và học cần phải theo nhu cầu của dân tộc, của Nhà nước. Thầy dạy tốt, trò học tốt, cung cấp đủ cán bộ cho nông nghiệp, công nghiệp, cho

các ngành kinh tế và văn hóa. Đó là nhiệm vụ vẻ vang của các thầy giáo, cô giáo” (xem [1], tr97). Với cán bộ, đảng viên, Người nói: “Lý luận cũng như cái tên (hoặc viên đạn). Thực hành cũng như cái đích để bắn. Có tên mà không bắn, hoặc bắn lung tung cũng như không có tên. Lý luận cốt để áp dụng vào thực tế. Chỉ học thuộc lòng, để đem lờ thiên hạ thì lý luận ấy cũng vô ích. Vì vậy, chúng ta phải gắng học, đồng thời học phải hành” (xem [1], tr128).

Thứ tư, phương pháp dạy học phải phát huy tính chủ động, sáng tạo, độc lập suy nghĩ của người học. Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra ba câu hỏi cho giáo dục: “Học thế nào? Học cái gì? Học để làm gì?” (xem [1], tr81). Như vậy, song song với mục đích, nội dung giáo dục thì vấn đề phương pháp dạy học là một trong những vấn đề cơ bản của quá trình giáo dục mà Người đặc biệt lưu tâm. Người viết: “Trong trường cần có dân chủ. Đối với mọi vấn đề, thầy và trò cùng nhau thảo luận, ai có ý kiến gì đều thật thà phát biểu. Điều gì

chưa thông suốt, thì hỏi, bàn cho thông suốt. Dân chủ nhưng trò phải kính thầy, thầy phải quý trò, chứ không phải là cá đối bằng đầu” (xem [1], tr83). Bằng những phát biểu trên, cho chúng ta thấy Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề cập đến một phương pháp dạy học mới, tiến bộ mà ngày nay chúng ta đang thực hiện đó là phương pháp dạy học phát huy tính chủ thể sáng tạo của học sinh, sinh viên trong quá trình học tập. Thầy và trò cùng nhau “thảo luận”, “bàn bạc” chứ không phải là thầy dùng quyền uy áp đặt, trò rậm rạp nghe theo, thầy đọc trò chép... Người dạy: “Không nên học gạo, không nên học vẹt (...). Học phải suy nghĩ, phải liên hệ với thực tế, phải có thí nghiệm và thực hành” (xem [1], tr156). Là người thấu hiểu căn kẻ mục đích, tính chất cũng như tác hại của “lối học nhồi sọ”, “lối học cốt để thi đỗ” trong nhà trường phong kiến, Pháp thuộc nên Chủ tịch Hồ Chí Minh tha thiết mong phải thay đổi cách dạy, cách học để phát huy được tính thần chủ động, sáng tạo của người học. Như vậy, nền giáo dục hiện đại hôm nay có thể tìm thấy trong tư tưởng Hồ Chí Minh nhưng cơ sở căn bản cho phương pháp dạy học “Lấy người học làm trung tâm” trong quá trình giáo dục và đào tạo.

3. Kết luận

Bằng những cử chỉ, phương pháp giáo dục, tính mẫu mực trong sáng của một nhân cách cao đẹp, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã trở thành một nhà giáo dục vĩ đại của dân tộc ta, của thời đại chúng ta. Dưới ánh sáng tư tưởng giáo dục của Người, chúng ta càng hiểu sâu sắc hơn một số vấn đề về phương pháp dạy học của Người. Tư tưởng của Người vẫn mãi là kim chỉ nam chỉ đạo hoạt động của hệ thống giáo dục nước nhà; là những định hướng, gợi mở bổ ích, sâu sắc giúp mỗi nhà trường, mỗi thầy cô giáo tìm ra những giải pháp phù hợp với điều kiện cụ thể nhằm nâng cao hơn nữa chất lượng giáo dục - đào tạo học sinh, sinh viên thành những người “thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa hồng vừa chuyên” (xem [1], tr275) như Đảng ta và Chủ tịch Hồ Chí Minh mong đợi./.

Tài liệu tham khảo

1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục. Nxb Lao động, Hà Nội, 2005.